

מראי מקומות- בבא קמא מ"ט

יהי' לו נתמעט ישראל, דהא אסור בהנאה, אע"כ דפסוק שור ולא אדם בא למעט עבד דמותר בהנאה]. ועפ"ז ביאר הדין דהיכא דנגח והרג השפחה דאינו משלם אלא ל', דממ"נ אינו יכול לתבוע הדמי הולדות, אם תובע מחידוש דין דמי ולדות, הא שוורים נתמעטים מדמי ולדות. ואם רוצה לתבוע מדין חבלה בעלמא, הרי התשלום דשלשים כולל כל תשלומי חבלה, וממילא אין להאדון אלא ל'.

(ג) **חמרתא מעברתא בעלמא הוא דאזיק, דא"ק שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור- יש לע', הא אמרי' לעיל דמה שהתורה הי' צריך לחדש חיוב היזק בדמי ולדות, היינו משום דולדות לאו צררי נינהו. אבל ולדות שפחה לכאו' שפיר הוי צררי, ואפי' אם לא אמרי' דחשיב עם הדומה לחמור, ודרשה זו למה. ולכאו' יש לבאר ע"פ מה שחקר בברכת שמואל (כ"ו, ב') בגדר הא דאמרי' דשור חייב בדמי ולדות דשפחה, האם זה משום דהדין עבדות עושה אותו כשורו וחמורו, וממילא חייב בדמי ולדות, כולד שורו וחמורו, או דלמא העבד לגבי עצמו הוא ישראל גמור, אלא דתביעתו של האדון עושה אותו כשורו וחמורו של האדון. ואם אמרי' כצד ב', א"כ י"ל דלכך צריכין לומר דהתורה משהו לחמור, דבעצם הי' מקום לומר שאין כאן חיוב דמי ולדות, שהרי התורה לא חידש דין דמי ולדות לשוורים, ובעצם תביעת דמי ולדות לעבד הוא כמו לבן חורין, אך כיון דאמרי' דהוי דומה לחמור, א"כ גם דין דמי ולדות שלו אינו כמו דמי ולדות דאדם, אלא דומה טפי לדמי ולדות של חמור, דודאי חייב, וצ"ע בזה.**

(ד) **מרי דיכי, אטו ולדות צררי נינהו וזכיא בהו, וכו'- ובביאור מחלקותם, כ' בברכת שמואל (כ"ט, א') דרבה ס"ל, דאף דכל הדין דמי ולדות חידוש התורה הוא, ובלא דין זה לא הי' נתחייב כלל בתשלומי דמי ולדות, מ"מ עכשיו דחידש התורה דין זה, הרי נתנה התורה בה דין נזיקין ממש לענין שיש בהם דין בעלים, וממילא שייך גם להורישה**

(א) **משלם דמי ולדות- ע' ברשב"א לעיל (מג.), וכעיי"ז בתוס' (שם) דכ' דחיוב דמי ולדות חידוש הוא, דהא לאו צררי נינהו, ואי לאו דזכי רחמנא לבעל לא הי' זוכה בהן. וע' כעיי"ז ברמב"ן על התורה (שמות כ"א, כ"ב), שכ' דמה דכתי' "ענוש יענש" לענין דמי ולדות, היינו משום כי אין בולדות היזק ניכר, כי מי יודע אם יצליחו, ולכן אמר הכתוב דאע"פ שאין כאן ממון תשלומין (דהיינו, שאין כאן תביעה ודאית), נשים עליו עונש, והוא בדרך קנס וממון שיטילו אחרים עליו על כרחו [גולס חלוקים הרמב"ן והרשב"א בזה, דמשמע מדברי הרמב"ן דמה שאין כאן הפסד ממוני, היינו משום דמי יודע אם יצליחו, ואילו להרשב"א הביאור הוא משום שאינם דברים של ממון בכלל. ויתכן דגם הרמב"ן מודה לדברי הרשב"א בזה, ובנותו לפרש לשון "ענוש", דהיינו למה חשיב ענוש, דמדברי הרשב"א אין ביאור כ"כ לזה, דאף שאין דבר ממוני, אבל ודאי יש הפסד גדול בהפסד הולדות, ויש לע' בכל זה].**

(ב) **שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות- ע' בברכת שמואל (כ"ו, א') דחקר בדין שור שנגח שפחה ומתה, האם צריך לשלם דמי ולדות מלבד השלשים של עבד, או דלמא, כמו דהשלשים כוללים כל שויות השפחה, אפי' שוה אלף, כמו כן כולל ג"כ הדמי ולדות. ודייק מלשון הרמב"ם דאינו משלם אלא שלשים, ולא הדמי ולדות ג"כ. ובביאור דין זה, כ' לבאר הדין דמי ולדות, דמה דחידש התורה דצריך לשלם דמי ולדות, היינו דבלא חידוש התורה היינו אמרי' דאין שייך זה לנזק כלל, דאטו ולדות צררי נינהו. וחידוש דין זה דדמי ולדות, בא התורה למעט דשוורים אינם נכללים בדין זה, ושור שנגח פטור מדמי ולדות. וכל זה לגבי אשה בת חורין, אבל שפחה, דולדותיה לאדוניה, א"כ שפיר י"ל דצררי נינהו, וא"כ הוי דמי ולדות דמי נזק רגיל, ושוורים אינם נתמעטים ממנה. ובזה ביאר מש"כ תוס' לחלק בין נזק דבור, דאמרי' בעבד שור ולא אדם, ועבד נקרא אדם, ובין דמי ולדות, דאמרי' דהשפחה חשיבה כחמור. וכ' תוס' דלא מיעט התורה אלא במקום ולדות של בעל, ולא במקום ולדות של אדון, וביאר הברכ"ש דזהו החילוק [וכן משמע לשון הרשב"א כשהביא תי' זה, דכ' "הרי הוא כשאר נזיקין". וע"ע מש"כ הרשב"א לתרין קו' תוס', דמוכח לומר דשור ולא אדם ממעט עבד, דמוהמת**

(ז) **המחזיק בשטרותיו של גר מהו- פרש"י** דמיירי בשטר מלוה, ששיעבד לו ישראל אחר קרקעותיו. אולם הרמב"ם (זכ"א, ט') פי' דמיירי בשטר קנין, שהחזיק אחר בהשטר כדי לקנות הקרקע. וע' בלחם משנה שם שתמה על רש"י, דמאי קאמר הגמ' "ובארעא לא החזיק", דמשמע דאם הי' מחזיק בקרקע הי' יכול לקנותו, מה שייך לקנות הקרקע, הרי כיון שמת הגר פקע לי' שעבודי', וממילא אין הלוח חייב לו כלום, וודאי לא יועיל החזקת המחזיק כלל. וכ' דאולי צריך לדחוק דזהו גופא כוונת הגמ' לפי רש"י, דאין שייך להחזיק בהקרקע. וכן הק' בשטמ"ק בשם ר"א מגרמישא, ולכן פי' דמיירי בשטר מכר.

(ח) **המחזיק בשטרותיו של גר מהו- ע' בקצות** (ס"ו, כ"ז, ד"ה וכן) דהוכיח מכאן (לפרש"י בסוגיין, דמיירי בשטר הלואה) דאף דהשטר של לוח הוא, מ"מ הרי הוא בקנין לגמרי של המלוה עד שעת הפרעון, דאם הוא רק בתורת משכון אצל המלוה, א"כ מה שייך להגמ' לשאול המחזיק בשטרותיו מהו, הרי השטר של הלוח הוא, ובמשכון אמרי' דהמחזיק במשכונות של ישראל ביד גר לאחר מיתתו מוציאין אותו מידו, אע"כ דקנוי הוא לגמרי להמלוה עד הפרעון.

(ט) **א"ל לצור ולצור- ע' בש"ך** (תו"מ ער"ה, ג') דכ' דלכאו' משמע מהגמ' דהוי איבעיא דלא אפשר, ולכן תמה על מה שפסק הרמב"ם (זכ"א, ט') דקנה הנייר. עוד הק' שם על מה שהשמיט הרי"ף בעיא זו בכלל. וכ' דלכאו' הי' ק' לראשונים אלו, למה לא יזכה בהנייר, הרי אפי' אם אין דעתו לקנותו, הרי חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וא"כ, אם השטר הוא בידו, לא גרע הוא מחצירו, ושפיר יכול לקנותו. ולכן ביאר דאה"נ, סוגיין ס"ל דחצרו של אדם אינו קונה אלא מדעתו, אבל לדינא לא קיי"ל כן, אלא דקונה, וא"כ שפיר קונה השטר לדינא, אף אם לא הי' דעתו עליה. אולם ע' בתוס' בב"ב (נד. ד"ה אדעתא) שכבר הק' כן, למה אינו קונה השטר מדין חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. ותי' דהא דחצר קונה לו שלא מדעתו, היינו שאינו יודע אם הוא בחצרו, ואם הי' יודע הי' רוצה

ליורשין, וכדחזינן דאם אין הבעל, דנותן דמי ולדות ליורשיו. וא"כ, כיון דבשעת מיתת הגר הי' אשתו תפוס באותן ולדות, א"כ ממילא הולדות שלה לענין דיכול ליתבע דמיהן. אבל ר' חסדא ס"ל דזה אינו הביאור בהדין דמי ולדות, אלא כל הזכיי' הוא בשעת חבלה, ואם אין בעל בשעת החבלה, ממילא לא נתחדש כלל הדין דמי ולדות. ומש"כ תוס' דשייך ירושה, אי"ז ירושה על הממונות, אלא ירושה על הזכות, דהיורשים שלו יכולים לזכות בזכות זה שיש להאב דאם נהרגו הולדות שיהי' יכול לתבוע ממונות בשבילם, אבל כל זמן שלא נהרגו, אין בהם שום ממונות דיכול האשה לומר דתפסה בהם.

(ה) **אמרי, משבח ולדות לישמע דמי ולדות-** ביאר הברכ"ש (כ"ט, ב'), דאין שבח ולדות נחשב כחבלה בגוף ממש, דא"כ מה שייך ללמוד דמי ולדות משבח ולדות, הרי מה שיש לאשה שבח ולדות הוא משום דחבלה בגופה הוא, ושפיר יכולה לזכות בה לאחר מיתת הגר, שהרי זכות בגופה הוא, ואי"ז ענין לדמי ולדות. אעכ"ל, דגם שבח ולדות אי"ז נחשב כחבלה ונזק בגוף בכלל, אלא זכות הוא שיש להבעל לגבות שבח ולדות דאשתו. וע"כ שפיר הק' הגמ' דמשבח ולדות יכולין ללמד לדמי ולדות, דשניהם הו"ל זכות צדדי שיש להבעל מחמת הולדות. וע"ז תי' הגמ' דכיון שיש לה זכות בחצי שבח ולדות, א"כ ע"כ דמה דנתנה התורה חצי להבעל, אי"ז להבעל דוקא, אלא ודאי היכא דליתא להבעל ג"כ שייך הזכות דשבח ולדות, וא"כ שפיר י"ל דהשבח ולדות נחשב צררי והאשה יכולה לזכות בהם.

(ו) **שבח ולדות דשייכא ידה בגוייהו זכיא בהו-** ע' בשער משפט (ער"ה, א') דדן במי שהוא שותף עם גר בשדה ומת הגר, האם אמרי' דממילא זוכה בכל השדה. וכ' דלכאו' משמע מסוגיין דזוכה בכלה, כמו דאשה זו זוכה בכל זכות השבח ולדות. וכ' לחלק, דכאן הרי הולדות תחת ידה הם לגמרי, וגם יש לה זכות בחלקם, וא"כ שאני משדה [ולפי מה שהבאנו לעיל מהברכ"ש, לכאו' פשוט הוא שאין דמיון לשדה].

לקנות, אבל אם יודע ואין מתכוין לקנות, לא קני.

(י) משכנונו של ישראל ביד גר, ומת הגר, ובא ישראל אחר החזיק בו, מוציאים אותו מידו- כ' השטמ"ק בשם הרא"ה, דנראה דאי"ז דוקא אם החזיק בה ישראל לאחר מיתת הגר, אלא דאפי' אם החזיק בה בחיי הגר, מ"מ מוציאים אותו מידו, ואינו דומה להא דאי' בקידושין, דר' יהודה הנדואה הי' גר שאין לו יורשים, ואמרי' דאם הי' אחר החזיק בהעבד בשעת מיתת הגר, הי' זוכה בו, דאמרי' דזה פירש למיתה וזה פירש לחיים, ולא הי' לו רגע א' לזכות בעצמו. אבל הכא שאני, דהתם הרי העבד של האדון לגמרי, וכיון דבשעה שמת רבו פירש הוא לעבדות, הרי לא הי' יכול לזכות בעצמו. משא"כ כאן, במשכון העיקר ודאי לבעלים, וכיון דעיקרו לבעלים, א"כ ודאי הפקעת הזכות והשעבוד מוקדמת לזכות אחרים.

(יא) החופר בור ברה"י וכו'- ע' בפני יהושע שביאר דסדר מתני' הוא על דרך לא זו אף זו, ע"ש איך שביאר כן לפי שי' רבה ור' יוסף בגמ'.

(יב) על הכריי' לא כש"כ- הביא תוס' מה דאי' במכילתא דמכאן למדין שאין עונשין מן הדין, אבל גמ' דידן לא ס"ל כן, כמש"כ תוס' לעיל, דקיי"ל דעונשין ממון מן הדין. וכ' המהרש"א מהדו"ב דלכאו' כאן אין שייך לומר דהו"ל עונשין מן הדין, שהרי כל כורה הוא ג"כ פותח, וא"כ אי"צ ק"ו לחייבו, ומה שייך לצדד שיהי' פטור כיון שגם עשה דבר אחר מלבד הפתיחה, והניח בקו'. אולם ע' בקובץ ביאורים (כ') דכ' דאף היכא דבכלל מאתיים מנה אמרי' דאין עונשין מן הדין נמוכין היטב לדעת המהרש"א בסנהדרין דהו"א דצריך כפרה טפי, ואי"ז כפרה לו, אולם אף לפי זה יש לפלפל, ואכמ"ל.